

การบริหารองค์กรธุรกิจตามหลักพุทธธรรมาภิบาล
The Enterprise Administration Business according to
Buddhist Principles of Good Governance

¹พระมหาไกรวรรณ ชินตติโย, พระมหาสุรชัย ชยาภิวุฒโน
พระใบฎีกาสัญญา อภิวัฒน์ และ แม่ชีกุลกรณ์ แก้ววิลัย
¹Phramaha Kraiwan Chinatuttiyo, Phramaha Surachai Jayabhiwutthano
Phrabaidika Sanya Abhivanno and Maechee Kulaporn Kaewwilai

วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Buddhapanyasridvaravadi Buddhist College,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.
¹Corresponding Author. Email: tchinnatat@gmail.com



บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมาภิบาลในการบริหารองค์กรธุรกิจ ซึ่งเป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ จากวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาและเอกสารวิชาการทั่วไป

ผลการวิจัยพบว่า

- 1) การบริหารองค์กรธุรกิจให้ประสบความสำเร็จได้นั้น จะต้องประสานกำลังวัตถุประสงค์และกำลังคนเพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ซึ่งโดยธรรมชาติ การแสวงหากำไรสูงสุดเป็นเป้าหมายสูงสุดในการดำเนินธุรกิจ ผลที่ปรากฏตามมาก่อให้เกิดปัญหาเชิงสังคมและสิ่งแวดล้อม เช่น ปัญหาเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อน การทุจริต การบิดเบือนหรือปกปิดข้อมูล และการหลอกลวงหรือช่องว่างทางเศรษฐกิจ เป็นต้น จึงเป็นที่มาของการกำหนดหลักธรรมาภิบาลเพื่อเป็นเกณฑ์มาตรฐานในการดำเนินธุรกิจ ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ หลักความคุ้มค่า
- 2) หลักธรรมาภิบาลในพระพุทธศาสนาเป็นหลักธรรมะที่มีเนื้อหาการบริหารจัดการ การปกครอง การสร้างมนุษยสัมพันธ์เพื่อการอยู่ เช่น หลักเบญจศีล หลักสุจจริต 3 หลักทศ 6 หลักอภิธานิยธรรม หลักเบญจธรรมและหลักโศกวิภาค เป็นต้น

3) การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมาภิบาลในการบริหารองค์กรธุรกิจ พบว่า มี 3 หมวด คือ 1) หมวดจริยธรรมขององค์กรธุรกิจ หมวดอุดมการณ์ในการบริหารองค์กรธุรกิจ และหมวดผลธรรมขององค์กรธุรกิจ กล่าวคือ หมวดจริยธรรมขององค์กรธุรกิจที่สะท้อนหลักนิติธรรม และหลักความโปร่งใส ได้แก่ หลักเบญจศีล และหลักสุจริต 3 2) หมวดอุดมการณ์ในการบริหารองค์กรธุรกิจที่สะท้อนหลักความรับผิดชอบต่อสังคม และหลักการมีส่วนร่วม ได้แก่ หลักทศ 6 และหลักการบริหารนิยธรรม และ 3) หมวดผลธรรมขององค์กรธุรกิจที่สะท้อนหลักคุณธรรม และหลักความคุ้มค่า ได้แก่ หลักเบญจธรรม และหลักโภควิภาค

คำสำคัญ : การบริหารองค์กรธุรกิจ, พุทธธรรมาภิบาล

Abstract

This analytical study is of 3 objectives, i.e., (1) to study the administrations of business organizations in accordance with the good governance; (2) to study the administrations according to the good governance in Buddhism; and (3) to study the application of the Buddhist good governance to the administrations of business organizations.

From this study, it is found that in administering business organizations successfully, the powers of both materials and people need to be harmonized in order to reach the set objectives; saying that, there are such utilizations of people, money, raw materials, the means of management and marketing, etc. Naturally, the overall administrations of business organizations are the systems of the organizations or the groups of the managements mainly seeking for profits. The seeking for the highest profits is the highest purpose in business management. The following outcomes cause social and environmental problems, i.e., the problems of conflict benefits, corruptions, misrepresentations, and economical inequalities, etc. Hence, these are the causes of the origin of the good governance as the standard criteria of business management. The examples of the principles of the good governance are in the principles of law, virtues, transparency, participation, responsibilities, and worthiness, etc. These principles are expected to be used for solving the problems affected by the economy as mentioned.

The researcher found that the principles of the good governance in Buddhism are based on the societies with the administrative managements under the respect of Dhammas as the rules to live together. Therefore, the good governance in Buddhism is characterized in the ways of managerial administrations, and human- relationship building for living together. The used Dhammas are, for instance, the principles of Pañca-sila, Sucarita, Disa, Parihaniyadhamma, Pañca-dhamma, and Bhogavibhaga etc.

From the abovementioned principles of the good governance defined in general and in Buddhism, it is found that there are 3 sections of the principles in Buddhism, i.e., the ethics of business organizations, the idealities in administering business organizations, and the law of Dhammas of business organizations which are all in accordance with the Buddhist good governance; all of which can be the procedures or the rules for the administrations of business organizations.

KeyWords: The Enterprise Administration Business; Buddhist Good Governance

บทนำ

ธรรมาภิบาล (Good Governance) เป็นแนวคิดหนึ่งที่กำลังมีการนำมาใช้ มาใช้อย่างเป็นทางการ เพราะเชื่อว่า การพัฒนาอย่างยั่งยืนจักทำไม่ได้เลย ถ้าประเทศนั้น ๆ ปราศจากธรรมาภิบาล ธนาคารโลกจึงได้เสนอแนวทาง “ธรรมาภิบาลระดับโลก” (Global Governance) ที่พยายามผลักดันให้ประเทศในแถบทวีปเอเชียและประเทศอื่น ๆ พยายามเดินตามกรอบของธรรมาภิบาล เพราะเชื่อว่าด้วยหนทางนี้จะทำให้ประเทศกำลังพัฒนาจำนวนมากสามารถพัฒนาประเทศให้มีการพัฒนาที่ยั่งยืน (ลาซิต ไชยอนงค์ม 2556) ปัจจุบันสังคมได้รับผลกระทบเสียหายจากวิกฤติเศรษฐกิจโลก เพราะหน่วยงานต่าง ๆ ขาดหลักธรรมาภิบาลในการบริหารองค์กร อันได้แก่ หลักนิติธรรม หลักความโปร่งใส หลักความรับผิดชอบ หลักการมีส่วนร่วม หลักคุณธรรม และหลักความคุ้มค่า (คณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2543)

หลักธรรมาภิบาลดังกล่าวเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนำมาปฏิบัติ เพราะโดยธรรมชาติของมนุษย์มีความต้องการที่จะต้องมีเงินทุนไว้เพื่อเลี้ยงชีวิต และเพื่อซื้อเครื่องมือและวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิต ยิ่งมีการสะสมทุนมากก็ยิ่งมีการแบ่งงานกันทำมาก ทุกคนต่างต้องการจะยกระดับสภาพความเป็นอยู่ของตน การลงทุนจึงเป็นการกระทำเพื่อตัวเองของมนุษย์แต่ละคน อีกทั้งค่านิยมของสังคมเชื่อว่าองค์กรที่มีกำไรสูงแสดงถึงความเจริญเติบโต ก้าวหน้าและ

มันคง ดังนั้น การแสวงหากำไรสูงสุดของทุกๆ คน และทุกๆ องค์กรหรือหน่วยงานจึงเป็นเป้าหมายหลักในการดำเนินธุรกิจ การตระหนักเห็นความสำคัญของทรัพยากรบุคคลและเทคโนโลยี ซึ่งจะช่วยให้ผู้บริหารสามารถปฏิบัติงานจนบรรลุผลได้ตามเป้าหมาย การเปิดกว้างให้มีการแข่งขัน โดยพิจารณาว่าจุดมุ่งหมายของงานภาครัฐในแบบใดที่ยังควรกระทำ โดยส่วนราชการ และส่วนใดที่ควรปล่อยให้ภาคเอกชนเป็นผู้ดำเนินการแทน (Commonwealth Association of Public Administration and Management, 1994) ดังนั้น การดำเนินธุรกิจของภาคเอกชนไม่ว่าจะเป็นองค์กรขนาดใหญ่หรือเล็กเมื่อละเลยต่อหลักธรรมาภิบาลย่อมสร้างปัญหาหรือส่งผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังจะเห็นได้จากสภาพการขาดหลักธรรมาภิบาลย่อมเกิดปัญหาเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อน การทุจริต ปัญหาที่เกิดจากการใช้อำนาจหน้าที่ การบิดเบือนข้อมูล การขาดความรับผิดชอบ ทำให้เกิดความแตกแยกในสังคม เป็นต้น ดังงานวิจัยของ ชัยมัยภรณ์ ถนอมศรีเดชชัย และคณะ (2559) นำเสนอไว้ว่า “ปัญหาดังกล่าวส่วนหนึ่งมาจากไม่ได้กำหนดแผนและเป้าหมายในการปฏิบัติงานที่ส่งผลต่อความสุขของประชาชน”

หลักธรรมาภิบาลในทางพระพุทธศาสนานั้นมีความหลายหลายในทุกมิติ ทั้งการการเมืองการปกครอง ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม เป็นต้น กล่าวคือ เป็นแนวทางปฏิบัติที่สามารถนำไปปฏิบัติได้โดยไม่ต้องตีความ หรือไปกำหนดแนวปฏิบัติเพิ่มเติมให้ยุ่งยาก เพราะหลักธรรมาภิบาลที่นำเสนอจากนักวิชาการนั้นหลัก ๆ ก็มีเพียงแค่ 6 ข้อ ซึ่งน้อยมากถ้าจะเทียบกับสภาพปัญหาของสังคม และสิ่งหนึ่งที่น่าอัศจรรย์ ก็คือ หลักพุทธธรรมาภิบาลในทางพระพุทธศาสนานั้นมีเป็นจำนวนมากและครอบคลุมในทุก ๆ มิติ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ตั้งสองพันห้าร้อยกว่าปี ที่ยังเป็นคำสอนที่ทันสมัยอยู่เสมอ หลักธรรมาภิบาลผู้วิจัยมองว่ามีใช้เรื่องใหม่ในคติทางพระพุทธศาสนา แต่กลับกลายเป็นของเก่าที่มีมาแล้วอย่างยาวนานเพียงแต่นำมาเล่าใหม่ในมิติของภาษาที่ต่างกันเท่านั้น เพราะหลักธรรมาภิบาลก็คือหลักการปกครองบริหารจัดการโดยธรรม คือ หลักพื้นฐานแห่งเบญจศีล เบญจธรรม นั้นเองเป็นข้อวัตรปฏิบัติดีปฏิบัติชอบหรือเป็นหลักการบริหารจัดการ และเป็นกรอบเพื่อการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมเพื่อความอยู่เย็นเป็นสุข (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 11 ข้อ 266-267 : 212-213) ส่วนหลักธรรมอื่นๆ ได้แก่ สัจจิต 3 ทิศ 6 อปริหานิยธรรม 7 และสังคหวัตถุ เป็นต้น เป็นหลักธรรมหรือส่วนส่งเสริมหรือสืบเนื่องสัมพันธ์กันกับหลักเบญจศีล เบญจธรรม อันผู้ปกครองหรือผู้บริหารประเทศชาติทุกระดับ รวมถึงผู้บริหารองค์กรอื่นๆ ได้แก่ องค์กรธุรกิจเอกชน องค์กรทางศาสนา และสังคมต่างๆ พึงใช้ประกอบการปฏิบัติงานของตน ให้บรรลุความสำเร็จตามเป้าหมาย เพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชนโดยรวมได้เป็นอย่างดี (พระราชญาณวิสิฐ เณริณชัย ชยมงคล, 2548)

ดังนั้น หลักพุทธธรรมาภิบาลหรือแนวทางปฏิบัติพื้นฐานหรือเป็นหน้าที่ของผู้ผู้นำที่จะต้องสร้างสันติสุขและความเชื่อมั่นต่อคนในสังคมของตนเอง และยังถือได้ว่าเป็นหลักประกัน

ว่าผู้นำจะไม่ใช้อำนาจไปในทางที่ไม่เหมาะสม ไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ประชาชน เพื่อเสริมสร้างความสันติสุขในสังคม สามารถดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นปกติสุข

การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมมาภิบาลในการบริหารองค์กรธุรกิจ

หลักธรรมมาภิบาลในพระพุทธศาสนาเป็นหลักการปกครองโดยธรรมหรือธรรมรัฐที่มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล และสะท้อนให้เห็นว่าพระพุทธองค์สนับสนุนรูปแบบการปกครองโดยธรรม คำว่า “ธรรม” คือ ความถูกต้องเป็นหลักในการปกครอง จึงสรุปได้ว่าหลักธรรมมาภิบาลเป็นแนวความคิดที่มีปรากฏอยู่ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และมีหลักธรรมหมวดอื่น ๆ เป็นองค์ประกอบช่วยสนับสนุนเพื่อให้การปกครองนั้นดำเนินไปด้วยดีถูกต้องและเป็นธรรม ซึ่งหมวดธรรมทั้งหมดล้วนมีแนวทางปฏิบัติที่ครอบคลุมเนื้อหาของหลักธรรมมาภิบาลของเหล่านักวิชาการในปัจจุบัน

ในหลักการพื้นฐานของการบริหารองค์กรด้านธุรกิจ คือ การมุ่งแสวงหากำไรสูงสุดเป็นเป้าหมายสูงสุดในการดำเนินธุรกิจ เมื่อการดำเนินธุรกิจที่ขาดหลักธรรมมาภิบาลย่อมส่งผลกระทบต่อผู้อื่นรวมถึงสิ่งแวดล้อมและสังคม มูลเหตุที่ทำให้องค์กรธุรกิจหรือหน่วยงานต่าง ๆ ขาดหลักธรรมมาภิบาลเกิดจากแรงผลักดันภายใน 3 อย่าง คือ โลภะ โทสะ โมหะ ดังนั้นนักวิชาการทั้งหลายจึงได้กำหนดหลักธรรมมาภิบาล เพื่อให้เป็นหลักเกณฑ์มาตรฐานสำหรับการบริหารจัดการองค์กรหรือหน่วยงานต่าง ๆ หลักธรรมมาภิบาลนั้นตามหลักสากลมี 6 ประการ คือ หลักนิติธรรม หลักความโปร่งใส หลักความรับผิดชอบ หลักการมีส่วนร่วม หลักคุณธรรม และหลักความคุ้มค่า ในทางพระพุทธศาสนาสามารถจัดหลักธรรมที่สอดคล้องกับหลักธรรมมาภิบาลแบ่งเป็นหมวดใหญ่ๆ ได้ 3 หมวด คือ หมวดจริยธรรมขององค์กรธุรกิจ ได้แก่ หลักนิติธรรม และ หลักความโปร่งใส, หมวดอุดมการณ์ในการบริหารองค์กรธุรกิจ ได้แก่ หลักความรับผิดชอบ และ หลักการมีส่วนร่วม, หมวดผลธรรมขององค์กรธุรกิจ ได้แก่ หลักคุณธรรม และหลักความคุ้มค่าซึ่งมีผลทำให้ผู้บริหารและผู้ใต้บังคับบัญชามีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน และมีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกัน มีผลการวิจัยสนับสนุนว่า การบริหารงานที่เปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานได้แสดงความคิดเห็น ให้มีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจ บริหารงานโดยยึดหลักประชาธิปไตย จะช่วยเสริมสร้างบรรยากาศการทำงาน ก่อให้เกิดความสามัคคีระหว่างผู้ร่วมงาน และทำให้การทำงานเป็นทีมมีประสิทธิภาพ (Liwit and Stringer, 1968; Upenieks, 2002)

ในการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมมาภิบาลในการบริหารองค์กรธุรกิจ พบว่า หมวดจริยธรรมขององค์กรธุรกิจ ได้แก่ หลักเบญจศีล และ หลักสุจริต 3, หมวดอุดมการณ์ในการบริหารองค์กรธุรกิจ ได้แก่ หลักทศ 6 และ หลักอภิธานียธรรม 7, หมวดผลธรรมขององค์กรธุรกิจ ได้แก่ หลักเบญจธรรม และ หลักโศกวิภาค ทั้งนี้ผู้วิจัยพบว่าหลักพุทธธรรมมาภิบาลนั้นมี

ความละเอียดที่มากกว่าและลึกกว่าหลักธรรมาภิบาลสากล เพราะเหตุว่าหลักพุทธธรรมาภิบาลนั้น เป็นหลักการที่เกี่ยวเนื่องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคม วิธีการบริหารจัดการองค์กรธุรกิจจะสะท้อนออกมาให้เราเห็นได้จากอุดมการณ์การทำธุรกิจตามหลักพุทธธรรมาภิบาล โดยย่อคือ การบริหารธุรกิจเพื่อเมตตากรุณาต่อกัน และแผ่แผ่ความรักความเอื้ออาทรเพื่อเว้นจากการทำธุรกิจในทางทุจริต เพื่อให้มนุษย์สร้างความสามัคคีไม่แตกร้างกัน เพื่อการเคารพสิทธิ์ของความเป็นมนุษย์ด้วยกัน เพื่อป้องกันการทำลายประโยชน์ของตนและผู้อื่น ไม่ทำการสื่อสารข้อมูลที่เป็นเท็จหรือบิดเบือนซ่อนเร้นข้อมูล และเป็นไปเพื่อความมุ่งหมายให้เป็นคนมีสติปัญญา ไม่ประมาท เป็นต้น

หลักธรรมาภิบาลในพระพุทธศาสนา คือ หลักเบญจศีล หลักสุจริต 3 หลักทศ 6 หลักอภิธานิยธรรม 7 หลักเบญจธรรม และหลักโศควิภาค เป็นข้อประพฤติปฏิบัติหรือกฎกติกาที่สามารถนำไปเป็นหลักในการบริหารจัดการองค์กรธุรกิจให้ประสบความสำเร็จและสร้างสันติสุข เพราะว่าหลักพุทธธรรมาภิบาลดังกล่าวมีแนวทางที่เป็นไปเพื่อความเป็นธรรม เพื่อความโปร่งใส เพื่อการมีส่วนร่วม เพื่อความรับผิดชอบ เพื่อความคุ้มค่า และ เกื้อหนุนคุณธรรม

1. การบริหารองค์กรธุรกิจตามหลักธรรมาภิบาล

จากการศึกษาวิจัยพบว่า การบริหารจัดการองค์กรธุรกิจให้ประสบความสำเร็จได้นั้น จะต้องประสานกำลังวัตถุและกำลังคนเพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ เป็นการใช้ทรัพยากรทั้งที่เป็นตัวคน และวัตถุประสานเข้าด้วยกัน การบริหารจัดการมีจะมีขั้นตอน 8 อย่าง คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์กร (Organizing) การจัดการ งานบุคลากร (Staffing) การอำนวยการ (Directing) การกำกับดูแล (controlling) การรายงาน (Reporting) การประสานงาน (Coordinating) และการจัดการงบประมาณ (Budgeting) กล่าวคือ มีการใช้คน เงิน วัตถุดิบ เครื่องจักร วิธีการจัดการ และการตลาด โดยสรุปก็คือ การบริหารจัดการ คือ การดำเนินงานร่วมกันของกลุ่มคน โดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจของบุคคลและของกลุ่มคน และเป็นการร่วมมือดำเนินการอย่างมีเหตุผล การใช้กระบวนการคิด การวางแผนของการทำงาน เพื่อความเป็นระบบระเบียบ โดยดึงความสามารถคนและทรัพยากรออกมาใช้เต็มประสิทธิภาพ, การดำเนินงานที่มีการบริหารจัดการ มีการแบ่งหน้าที่ การรายงาน การประสานงาน และการควบคุมตรวจสอบเพื่อติดตามผลสำเร็จ ตลอดถึงการปรับปรุงแก้ไขข้อผิดพลาดในการดำเนินงาน และนโยบาย จากแนวคิดการบริหารจัดการ

นอกจากนี้ยังพบว่า รูปแบบในการบริหารจัดการองค์กรด้านธุรกิจนั้นโดยพื้นฐานแล้ว มี 5 รูปแบบ คือ แบบเผด็จการ (Exploitative authoritative) แบบระบบปรึกษาหารือ (Consultative) แบบระบบมีส่วนร่วม (Participative) แบบระบบอำนาจหน้าที่ (Line of Authority) แบบตัวการและตัวแทน (Agency Theory) โดยรูปแบบการบริหารองค์กรธุรกิจทั้งหมดล้วนเป็นระบบองค์กรหรือคณะที่ทำดำเนินการเพื่อที่มุ่งแสวงหากำไรเป็นหลัก การแสวงหากำไรสูงสุดเป็นเป้าหมายสูงสุดในการดำเนินธุรกิจ จึงกล่าวได้ว่า ธรรมชาติหรือ

เป้าหมายพื้นฐานขององค์กรธุรกิจ คือ การลงทุนเป็นการมุ่งประโยชน์ส่วนตน เป็นการแสวงหาประโยชน์สูงสุดแก่องค์กร

จากธรรมชาติหรือเป้าหมายพื้นฐานขององค์กรธุรกิจที่ต่างแข่งขันกันเพื่อแสวงหากำไร จึงเป็นเหตุให้เกิดปัญหาและอุปสรรคที่ส่งผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยแยกปัญหาออกเป็น 3 ด้าน กล่าวคือ ปัญหาเชิงพฤติกรรมของตัวบุคคล ปัญหาเชิงสังคมและสิ่งแวดล้อม ปัญหาเชิงระบบส่วนงาน เช่น การบริหารงานองค์กรธุรกิจที่มีผลประโยชน์ทับซ้อน มีการทุจริต มีการบิดเบือนหรือปกปิดข้อมูล มีการเอาเปรียบระหว่างเพื่อนมนุษย์ในสังคม มีความเหลื่อมล้ำหรือช่องว่างทางเศรษฐกิจ มีการแข่งขันตอบโต้ทางเศรษฐกิจโลก มีการกระตุ้นกระแสสังคมบริโภคนิยม เป็นต้น สภาพปัญหาดังกล่าวล้วนเกิดจากการทำธุรกิจแบบไม่มีหลักการหรืออุดมการณ์ กล่าวคือ ขาดหลักธรรมาภิบาลนั่นเอง จึงเป็นที่มาของการกำหนดหลักธรรมาภิบาลเพื่อเป็นเกณฑ์มาตรฐานในการดำเนินธุรกิจให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อให้การดำเนินธุรกิจไม่สร้างความเดือดร้อนแก่ตนและสังคม หลักธรรมาภิบาลที่เป็นที่ยอมรับตามหลักสากล ได้แก่

1) **หลักนิติธรรม** คือ การเคารพกฎ กติกา ระเบียบ หรือกฎหมายที่ใช้ปฏิบัติร่วมกันของคนในสังคม

2) **หลักความโปร่งใส** คือ ต้องมีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์เพื่อการตรวจสอบความชัดเจน

3) **หลักความรับผิดชอบ** คือต้องมีจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม การใส่ใจในปัญหาสาธารณะของบ้านเมืองและกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา

4) **หลักการมีส่วนร่วม** คือ ต้องเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วมรับรู้ และเสนอความเห็น มีการไต่สวนสาธารณะ ประชาพิจารณ์

5) **หลักคุณธรรม** คือ การยึดหลักความถูกต้องดีงามในการปฏิบัติหน้าที่ มีความซื่อสัตย์ จริงใจ ประกอบอาชีพสุจริต

6) **หลักความคุ้มค่า** คือ เป็นการบริหารและใช้ทรัพยากรที่มีขีดจำกัดอย่างมีประสิทธิภาพ

หลักธรรมาภิบาลทั้ง 6 ประการเป็นกรอบแนวทางปฏิบัติขององค์กรธุรกิจ เพื่อไม่ให้เกิดการดำเนินการด้านธุรกิจส่งผลกระทบต่อองค์กร ชุมชน สังคมและประเทศชาติ ทั้งยังเป็นหลักพื้นฐานในการสร้างความเป็นธรรมในการเอื้อผลประโยชน์ให้กับคนทุกระดับไม่ว่าคนรวยหรือคนจน ช่วยให้สังคมมีความเข้มแข็งทุกด้านทั้งทางคุณค่าและจิตสำนึกทางสังคม การเมือง วัฒนธรรม จริยธรรมและทางเศรษฐกิจ เป็นแนวทางสำคัญในการจัดระเบียบให้สังคมทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาชนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีความรู้รักสามัคคี และรวมพลังก่อเกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน พร้อมในการที่จะปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพ มีการตรวจสอบสามารถประเมินผลงานได้อย่างชัดเจน และมีการแข่งขันเพื่อการ

จัดการปกครองและการบริหารที่ดีขึ้น (Agere, 2000) สามารถช่วยลดปัญหาการฉ้อราษฎร์บังหลวงและส่งเสริมให้มีความซื่อสัตย์สุจริต ช่วยให้ระบบมีความยุติธรรมเป็นที่น่าเชื่อถือทั้งในและต่างประเทศ ช่วยให้เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจของรัฐ มีประสิทธิภาพและเกิดความคุ้มค่า

2. การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลในพระพุทธศาสนา

ในพระพุทธศาสนาเมื่อกล่าวถึงการบริหารจะหมายถึงการจัดการตน การจัดการคน และการจัดการงานเป็นสำคัญ กล่าวคือ การปรับปรุงทัศนคติ และพฤติกรรมความรับผิดชอบ และการควบคุมตนเอง พระพุทธเจ้าทรงปรารถนาให้สังคมมีการบริหารจัดการที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งธรรมะ เป็นสังคมที่ยกย่องบูชาและยึดถือธรรมะเป็นหลักเกณฑ์ในการอยู่ร่วมกัน ทรงสอนให้คนเป็นคนดี มีศีลธรรม ละเว้นจากการประพฤติชั่ว มีจิตใจที่เมตตากรุณา และไม่เบียดเบียนกัน ดังนั้นการบริหารจัดการตามหลักพุทธธรรมาภิบาลจึงหมายถึง ภาระหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติเพื่อรักษาหรือสร้างธรรมะให้เกิดขึ้นในตนและสังคม เพราะความเจริญหรือความเสื่อมทรมของสังคมหรือองค์กรย่อมเกิดขึ้นจากธรรมะเป็นปัจจัยสำคัญ

หลักธรรมาภิบาลในพระพุทธศาสนานั้นไม่ได้มีจำเพาะเจาะจงไว้ตายตัว แต่สามารถรู้ว่าการกระทำที่เป็นหลักธรรมาภิบาลได้ก็ด้วยความหมายของธรรมะหมวดนั้นๆ กล่าวคือ หลักพุทธธรรมาภิบาล คือ หลักธรรมะที่มีลักษณะเนื้อหาไปในทิศทางด้านบริหารจัดการ การปกครอง การสร้างมนุษย์สัมพันธ์เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคม ซึ่งสามารถนำไปใช้ได้ในทุกๆ รูปแบบของการบริหารจัดการ ดังตัวอย่างเช่น การบริหารสังคมหรือองค์กรในยุคของพระพุทธเจ้าทรงใช้รูปแบบการบริหารจัดการ 3 ระบบ ทั้งระบบอัตตานิธิปไตยและโลกานิธิปไตยกับระบบผสมหรือประยุกต์ใช้เพื่อเป็นกรอบแนวทางการบริหารสังคม ก่อให้เกิดระบบธรรมาธิปไตย กล่าวคือ

ในระยะที่ 1 ทรงใช้แนวคิดแบบอัตตานิธิปไตยในระยะแรกเริ่ม พระพุทธเจ้าทรงเป็นประมุขที่มีการรวมศูนย์อำนาจ ได้ทรงทำกาบัญญัติพระวินัยหรือกำหนดทิศทางต่าง ๆ ในการปกครองสงฆ์

ในระยะที่ 2 ทรงหันมาใช้แนวคิดแบบโลกานิธิปไตยเมื่อสงฆ์มีจำนวนมากขึ้นพระองค์ทรงเปลี่ยนการบริหารโดยมอบอำนาจให้หมู่สงฆ์ในการทำสังฆกรรม ซึ่งบางท่านก็เรียกว่า ระบบสังฆาธิปไตยก็มี

ในระยะที่ 3 ทรงหันมาใช้แนวคิดแบบธรรมาธิปไตย เพราะเมื่อพระธรรมวินัยได้ถูกบัญญัติไว้โดยสมบูรณ์มากเพียงพอแล้ว พระองค์ได้ทรงกำหนดให้ระบบสังคม องค์กร สถาบันบุคคล กฎกติกาหรือเงื่อนไขใดๆ ที่จะมีขึ้นนั้นจะต้องเป็นไปหรือสอดคล้องกับพระธรรมวินัยเท่านั้น

3. แนวทางการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมาภิบาลในการบริหารองค์กรธุรกิจ

แนวคิดหรือองค์ประกอบที่เกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาลในพระพุทธศาสนานั้น สามารถแบ่งเป็น 3 หมวด คือ หมวดจริยธรรมขององค์กรธุรกิจ หมวดอุดมการณ์ในการบริหารองค์กรธุรกิจ, และ หมวดผลธรรมขององค์กรธุรกิจ โดยรวมได้แก่ หลักเบญจศีล, หลักสุจจริต 3, หลักทศ 6, หลักอภิธานียธรรม 7, หลักเบญจธรรม และหลักโศกวิภาค ซึ่งมีรายละเอียดโดยย่อ ดังนี้

1) **หมวดจริยธรรมขององค์กรธุรกิจ** หลักเบญจศีลและหลักสุจจริตที่เป็นหลักธรรมาภิบาล ได้แก่

(1) จะต้องไม่ทำให้คนอื่นเดือดร้อนหรือได้รับความเสียหาย การทำธุรกิจจะต้องไม่มีจิตใจโหดร้ายทารุณที่จะก่อความเดือดร้อนทั้งแก่ตนเองและสังคม จะต้องไม่ทำให้เป็นที่หวาดกลัวของบุคคล สังคมหรือองค์กรอื่นๆ สาเหตุของการทำธุรกิจที่ส่งผลกระทบหรือเบียดเบียนกันในสังคมก็เพราะการไม่มีศีล ดังนั้น คุณค่าของศีลก็คือ คุณค่าของคนหรือองค์กรหรือหน่วยงานที่ควรแก่การสรรเสริญ

(2) จะต้องเคารพสิทธิในทรัพย์สินของกันและกัน การบริหารจัดการองค์กรธุรกิจจะต้องมีความซื่อสัตย์สุจริต ไม่มีการคดโกง เว้นจากการลักขโมย ละเมิดกรรมสิทธิ์ ทำลายทรัพย์สิน การบริหารจัดการองค์กรธุรกิจจะต้องจะต้องซื่อตรง ซื่อสัตย์ ไม่มีความละโมภโลภหลง ไม่หาเลี้ยงชีพในทางทุจริต

(3) เว้นจากการประพฤติดิฉิมเหงะจิตใจ ทำลายลบลู่เกียรติและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ด้วยกัน จะต้องเคารพสิทธิของกันและกัน หรือของแต่บุคคล ชุมชนหรือองค์กรต่างๆ

(4) สื่อสารหรือเปิดเผยข้อมูลแบบตรงไปตรงมา มีความโปร่งใสในข้อมูล เพื่อให้ลูกค้าหรือคนที่เกี่ยวข้องได้ข้อมูลข่าวสารอย่างครบถ้วน ไม่มียะของการปิดบังซ่อนเร้น ไม่สื่อสารให้คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง ไม่ทำให้ผู้อื่นเสียประโยชน์ เรียกว่าทำลายประโยชน์ผู้อื่นจากข้อมูลและข้อเท็จจริง

(5) เว้นจากการมอมเมา หรือเว้นจากการกระตุ้นให้เกิดความโลภ หรือความลุ่มหลงประมาทมัวเมา

สามารถสรุปได้ว่า ความสำคัญของการมีหลักเบญจศีลและสุจจริตเป็นกรอบแนวทางการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลเพื่อให้มนุษย์มีความเมตตากรุณาต่อกัน และเพื่อแผ่ความรักความเอื้ออาทร เพื่อให้ทุกคนเคารพในกรรมสิทธิ์ของผู้อื่น เว้นจากการทำมาหากินในทางทุจริต ไม่เบียดเบียนผู้อื่นในทางเลี้ยงชีพ เพื่อให้มนุษย์สร้างความสามัคคีไม่แตกร้างกัน เพื่อป้องกันการทำลายประโยชน์ของตน และผู้อื่นด้วยการพูดเท็จ และเพื่อให้เป็นคนมีสติไม่ประมาทในการดำเนินธุรกิจ

2) หมวดอุดมการณ์ในการบริหารองค์กรธุรกิจ

หมวดที่สะท้อนความรับผิดชอบและการมีส่วนร่วม คือ หลักทศ 6 และหลักอปริหานิยธรรม 7 องค์กรธุรกิจถ้ามีหลักธรรมทั้ง 2 นี้ ย่อมเป็นที่น่าเชื่อถือของลูกค้า ทำให้การค้าเจริญรุ่งเรือง มั่นคง และกล่าวได้อีกว่า หลักธรรมนี้เป็นการให้คำมั่นสัญญาที่ให้ไว้ต่อลูกค้าหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น การประชุมกันเนื่องในนิตย เป็นต้น จะทำให้องค์กรธุรกิจพบปัญหาต่างๆ ขององค์กรที่ต้องแก้ไข โดยไม่ปกปิดหรือละเลยปัญหาต่าง ๆ เป็นการดำเนินธุรกิจอย่างมีความรับผิดชอบ และมีสติ ความระลึกรู้จักตัวเองและความรู้จักทั่วพร้อม คือ ฝึกตนให้เป็นคนรู้จักยังคิด รู้จักวิเคราะห์ รู้สึกรู้สีกว่าสิ่งใดควรทำและไม่ควรทำ ทั้งนี้เพราะว่าการดำเนินธุรกิจขององค์กรย่อมมีส่วนได้ส่วนเสียหรือส่งผลกระทบต่อบุคคลอื่นๆ ดังนั้นจึงต้องมีการประชุมกันเป็นประจำ

3) หมวดผลธรรมขององค์กรธุรกิจ

สิ่งที่ใกล้เคียงกับหลักคุณธรรม และ หลักความคุ้มค่า ได้แก่ หลักเบญจธรรมและหลักโภควิภาค เป็นหลักธรรมที่มุ่งเน้นเกณฑ์หรือกรอบการใช้ทรัพยากรให้เป็นประโยชน์สุข เพราะการบริหารจัดการองค์กรธุรกิจตามหลักพระพุทธศาสนานั้นต้องสร้างประโยชน์เกื้อกูลให้ได้ใน 3 ระดับ มิใช่เพียงมุ่งสร้างประโยชน์สุขเพื่อตนเองอย่างเดียว แต่ต้องมุ่งสร้างประโยชน์สุขให้ได้ถึง 3 ระดับ ได้แก่ อัตตัตถะ ประโยชน์ตน, ปัตถะ ประโยชน์ผู้อื่น คือ การมุ่งสร้างที่พึงหรือความมั่นคงให้แก่คนอื่นทั้งในได้ด้านวัตถุและจิตใจ, และ อุภยัตถะ ทั้งประโยชน์ตนและทั้งประโยชน์ผู้อื่น คือ การได้รับประโยชน์ทั้งตัวเราและคนอื่นพร้อม ๆ กันทั้งสองฝ่าย เป็นการส่งเสริมเกื้อหนุนหรือบำเพ็ญโดยไม่มีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเสียเปรียบ โดยรวมจำเป็นต้องอาศัยธรรมเป็นกรอบในการดำเนินการ กล่าวคือ เบญจธรรมและโภควิภาค เป็นต้น (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตโต, 2554) หลักธรรมเหล่านี้เป็นการแสวงหาผลลัพธ์หรือเป้าหมายที่ไม่เห็นแก่ตัว แต่เป็นไปเพื่อประโยชน์ผู้อื่น การที่บุคคลใดที่มุ่งสร้างเอาแต่ประโยชน์ตน บุคคลนั้นย่อมเป็นคนที่ไม่เห็นแก่ตัว บุคคลใดที่มุ่งสร้างแต่ประโยชน์คนอื่น บุคคลนั้นย่อมเป็นคนที่มีแต่ความเพ้อฝัน เพราะธรรมชาติของสังคมมนุษย์จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยประโยชน์ซึ่งกันและกัน

สรุป

หลักพุทธธรรมมาภิบาลสามารถช่วยให้เกิดสภาพความเป็นอยู่ที่ดีเกื้อกูลแก่การปฏิบัติกิจต่าง ๆ ทำให้สมาชิกขององค์กรหรือชุมชนนั้นอยู่ร่วมกันด้วยดี สังคมสงบเรียบร้อย ทำให้กิเลสเบาบางลง เพราะเป็นการปรับพฤติกรรมของการแสดงออกทางกายทางวาจาให้เอื้อแก่สภาพความเป็นอยู่ร่วมกัน ช่วยลดปัญหาความรุนแรงในทุก ๆ มิติของสังคมได้อีกด้วย ทั้งยังเป็นหลักการที่ช่วยคุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพ เพราะไม่มีการเบียดเบียนและก้าวล่วงในสิทธิอันชอบธรรมของผู้อื่น และที่สำคัญเป็นหลักประกันความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน สำหรับหลักธรรมด้านคุณค่าและความสำคัญในทางพุทธธรรมมาภิบาล เป็นหลักการพื้นฐานในการนำไป

ปรับใช้ต่อองค์กรธุรกิจ คือ จากการดำเนินธุรกิจโดยให้ความสำคัญกับผู้ถือหุ้น (Share holder) เป็นหลัก เปลี่ยนมาเป็นการให้ความสำคัญแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกคน (Stakeholder) การดำรงอยู่ในกรอบของคุณธรรมและศีลธรรม การรู้จักยอมรับความเปลี่ยนแปลงและพยายามเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา, ทำให้พบเป้าหมายของการดำเนินธุรกิจ คือ การผลิตสินค้าและการบริการจะต้องเน้นที่มีคุณภาพและมีประโยชน์ต่อผู้บริโภครวมทั้งสังคมและสิ่งแวดล้อม ไม่เอาเปรียบหรือหลอกลวงผู้บริโภค ต้องระมัดระวังในการดำเนินธุรกิจมิให้มีผลเสียต่อผู้อื่น สังคม และสิ่งแวดล้อม ผลกำไรของการดำเนินการธุรกิจไม่จำเป็นต้องเป็นรูปของเงินทองหรือทรัพย์สินเพียงอย่างเดียว แต่สามารถเป็นรูปของความสุข ความรัก ความสามัคคีกันในองค์กร และในสังคม และต้องมุ่งมั่นพัฒนามนุษย์หรือบุคลากรให้มีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดี และมีคุณธรรม เป็นต้น หลักธรรมาภิบาลในพระพุทธศาสนา คือ หลักเบญจศีล, หลักสุจริต 3, หลักทศ 6, หลักอปริหานิยธรรม 7, หลักเบญจธรรม และ หลักโศกวิภาค เป็นข้อประพฤติปฏิบัติหรือกฎกติกาที่สามารถนำไปใช้คู่กับหลักธรรมาภิบาลเพื่อเป็นหลักในการบริหารจัดการองค์กรธุรกิจให้ประสบความสำเร็จและสร้างสันติสุข เพราะว่าหลักพุทธธรรมาภิบาลดังกล่าวมีแนวทางที่เป็นไปเพื่อความเป็นธรรม เพื่อเกื้อหนุนคุณธรรม เพื่อความโปร่งใส เพื่อการมีส่วนร่วม เพื่อความรับผิดชอบ และเพื่อความคุ้มค่า

เอกสารอ้างอิง: References

- คณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2543). *การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี (Good Governance) รายงานประจำปี 2541 – 2543*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน.
- ชัยภรณ์ ฌอนศรีเดชชัย และคณะ (2559). การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลบึงกาสาม อำเภอนองเสือ จังหวัดปทุมธานี. *วารสารวิจัยสหวิทยาการไทย*. 11(4), 57-65.
- พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ. ปยุตโต). (2554). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 21. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.
- พระราชญาณวิสิฐ (เฉลิมชัย ชยมงคล). (2548). *หลักธรรมาภิบาลและประมุขศิลป์*. กรุงเทพมหานคร: ชัยมงคลพรินต์.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ลาซิต ไชยอนงค์. (2556). ธรรมาภิบาล : บริบทประเทศไทย. *วารสารร่มพญักษ์*. 31(2), 78-97.

- Agere, S. (2000). *Promoting Good Governance: Principle, Practices and Perspective*. London : Commonwealth Secretariat
- Liwit, G.H. and Stringer, R.A. (1968). *Motivation and Organizational Climate*. Boston: President and Fellow of Harvard College.
- The Commonwealth Association of Public Administration and Management. (1994). A New Paradigm in Public Administration. *CAPAM* (August) : 28-31.
- Upenieks, V. (2002). What constitutes successful nurse leadership?. *Journal of Nursing Administration*. 32(12), 622-632.

